

บทที่ 4

ต้นทุนและผลประโยชน์ของผู้ทรงสิทธิ กรณีพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น กรณีศึกษาข้าวเจ้าพันธุ์บือมะเวบือวา

ลักษณะทั่วไปของชุมชน

ที่ตั้ง หมู่บ้านห้วยหอย ตั้งอยู่ หมู่ที่ 19 ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ และแบ่งหมู่บ้านออกเป็น 3 คุ้ม (3 กลุ่มการปกครอง) คือ คุ้มบ้านห้วยหอย คุ้มบ้านประตูเมือง คุ้มบ้านห้วยข้าวลิบ เป็นหมู่บ้านที่อยู่ในพื้นที่ราบสูงและทั้ง 3 คุ้มมีผู้ปกครองหมู่บ้านเป็นผู้ใหญ่บ้านเพียง 1 คนคือ นายดอก ผักแก และราษฎรทั้งหมดเป็นชนเผ่าปกาเกอะญอ และประกอบอาชีพทำนา-ทำไร่ เป็นส่วนใหญ่ สภาพพื้นที่หมู่บ้านเป็นที่ราบสูง มีภูเขาสลับซับซ้อน มีอากาศหนาวเย็นตลอดทั้งปี อีกทั้งการคมนาคมไม่สะดวก เป็นทางลูกรังตลอดเส้นทาง

พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 ได้บัญญัติรายละเอียดของ พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นไว้คือ เป็นพันธุ์พืชที่มีอยู่เฉพาะในท้องที่ใดท้องที่หนึ่งภายในราชอาณาจักรเท่านั้น และเป็นพันธุ์พืชที่ไม่เคยจดทะเบียนเป็นพันธุ์พืชใหม่มาก่อน และจากการสำรวจของกรมวิชาการเกษตร ปรากฏว่ามีข้าวเจ้าพันธุ์บือมะเวบือวา ซึ่งตั้งอยู่ที่หมู่บ้านห้วยหอย ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ มีลักษณะรายละเอียดเช่นเดียวกับพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น โดยลักษณะรายละเอียดของข้าวเจ้าพันธุ์บือมะเวบือวา มีดังนี้คือ คำว่าบือมะเวบือวาเป็นภาษาชนเผ่าปกาเกอะญอ แปลความหมายได้ดังนี้คือ บือมะเวบือ หมายถึง ข้าวเจ้าที่ปลูกในไร่ มีคุณสมบัติทนน้ำท่วมฝน เวลาข้าวตกไม่แตกหักง่าย เมล็ดข้าวยาวเล็ก และเหนียว

บือวา หมายถึง ข้าวเจ้าที่ปลูกอยู่ในทุ่งนา มีคุณสมบัติให้ผลผลิตต่อไร่มาก ลำต้นงาม เวลานำมาหุงจะขึ้นหม้อ เมล็ดสั้นอวบ ข้าวทั้งสองเป็นข้าวที่ชาวบ้านห้วยหอยนำมารับประทานกันทุกครัวเรือน และเป็นที่ยอมรับกันมาก เนื่องจากมีลักษณะที่เหนียวนุ่มและสามารถที่จะนำมาผสมปนกันแล้วนำมาหุงได้ด้วย อีกทั้งปลูกขึ้นได้งดงามและผลผลิตมากเฉพาะที่หมู่บ้านห้วยหอยเท่านั้น

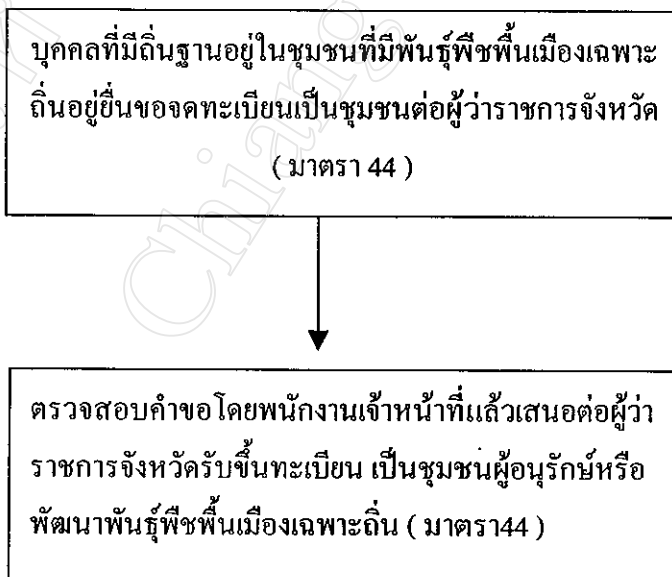
กรณีต้นทุน

1. ต้นทุนในการจดทะเบียน

ต้นทุนในส่วนของจดทะเบียนนี้มีทั้งต้นทุนในส่วนของกรดำเนินการและต้นทุนในเรื่องค่าใช้จ่าย ในการจดทะเบียน ซึ่งต้นทุนในการดำเนินการเป็นต้นทุนเกี่ยวกับการติดต่อ และกระบวนการขั้นตอน ในการประสานงานที่เกิดขึ้น ซึ่งผู้ทรงสิทธิคือชุมชนจะต้องเป็นผู้ดำเนินการเพื่อความสมบูรณ์ในการเป็นผู้ทรงสิทธิ และสามารถที่จะบังคับใช้สิทธินั้นได้ โดยพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 นี้กำหนดให้ชุมชนที่ต้องการจดทะเบียนเป็นผู้ทรงสิทธิในพันธุ์พืชที่ต้องการจดทะเบียน ต้องปฏิบัติดังนี้

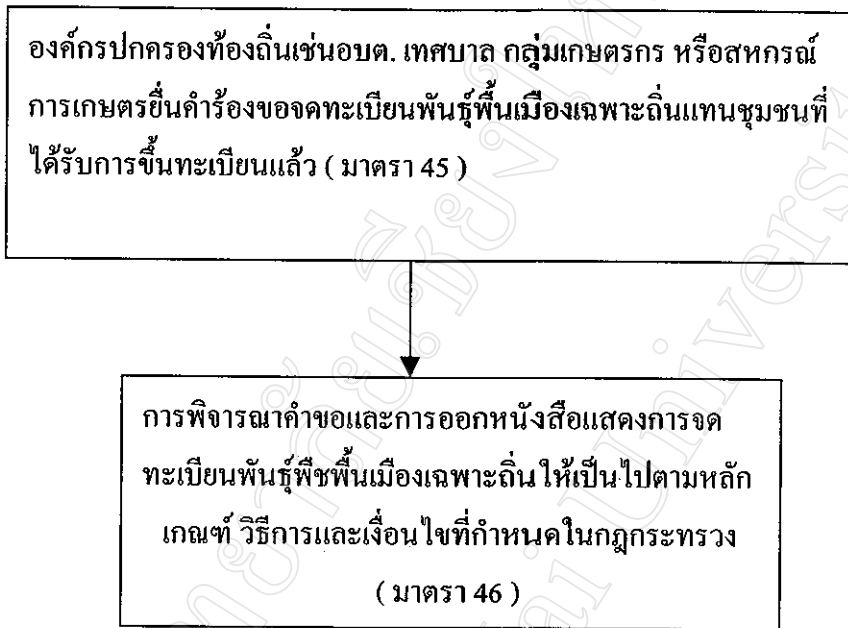
แผนผังขั้นตอนการขอและออกหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น⁵

1. ขั้นตอนการขอขึ้นทะเบียนเป็นชุมชนผู้อนุรักษ์หรือพัฒนาพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น

⁵ เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ.2542 ครั้งที่2 (ภาคเหนือ) วันอังคารที่ 18 มกราคม 2543 ณ โรงแรมเชียงใหม่ฮอริค อ.เมือง จ. เชียงใหม่

2. ขั้นตอนการขอและออกหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น

ส่วนในเรื่องต้นทุนเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายและระยะเวลานั้น ในระหว่างที่ผู้ศึกษากำลังศึกษาอยู่ยังไม่มีการกำหนดรายละเอียดออกมาอย่างชัดเจน เนื่องจากยังอยู่ในระหว่างการร่างกฎกระทรวงเกี่ยวกับการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติดังกล่าว แต่จากการสอบถามไปที่สำนักคุ้มครองพันธุ์พืชแห่งชาติ กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายดังกล่าว ได้รับคำตอบว่าจะมีการกำหนดค่าใช้จ่ายตามความเป็นจริงในทุกขั้นตอนของการจดทะเบียน ซึ่งในเรื่องค่าธรรมเนียมในการจดทะเบียนนั้น รายละเอียดยังไม่มีการกำหนดออกมาอย่างชัดเจน แต่มีพื้นฐานของการกำหนดอยู่ที่ว่าจะสามารถให้ชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นนั้น สามารถที่จะดำเนินการจดทะเบียนได้โดยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมมากจนเกินไป แต่ทว่าโดยในเรื่องการติดต่อประสานงานในส่วนราชการนั้น รัฐจะสนับสนุนในส่วนของการให้ข้อมูลต่างๆ และวิธีปฏิบัติเพื่อให้ความสะดวกแก่ชุมชนผู้ทรงสิทธิ ให้ลดภาระค่าใช้จ่ายให้มากที่สุด อีกทั้งจะพยายามในการกระจายข่าวและขั้นตอนในการดำเนินการให้เกิดความเข้าใจตรงกัน และแนวปฏิบัติที่ก่อให้เกิดการดำเนินการที่รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ในเรื่องต้นทุนการจดทะเบียนในส่วนของการรวมกลุ่มของชุมชนผู้ทรงสิทธินั้น จะต้องมีการนัดประชุมรวมกลุ่มกันขึ้น เพื่อปรึกษาหารือและหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพันธุ์

พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นของคนเพื่อที่จะนำไปสู่การจดทะเบียน อีกทั้งจะต้องมีต้นทุนในการเสาะแสวงหาข้อมูล ข่าวสาร ที่เกี่ยวข้องในกรณีพันธุ์พืชอื่นๆที่จะสามารถเป็นแนวทางในการปฏิบัติตามได้ และต้องมีต้นทุนในการเสียเวลาที่จะต้องมีการพบปะพูดคุยกัน ต้นทุนที่จะต้องเสียเวลาที่จะต้องประกอบอาชีพตามปกติแต่ต้องมาหารือเพื่อที่จะหาแนวทางร่วมกันได้ และต้นทุนในการที่จะมาติดต่อกับราชการทั้งในส่วนของการขอขึ้นทะเบียนเป็นชุมชนผู้อนุรักษ์หรือพัฒนาพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นยังผู้ว่าราชการจังหวัดที่ชุมชนผู้ทรงสิทธิมีภูมิลำเนาอยู่ โดยต้องมาติดต่อยังที่ทำการปกครองจังหวัดนั้นๆ ซึ่งก็คือศาลากลางจังหวัด โดยต้องมีค่าใช้จ่ายในส่วนของการเดินทางที่จะต้องมาพบติดต่อกับทางเจ้าหน้าที่ฝ่ายที่ได้รับมอบหมาย ค่าอาหารในระหว่างการเดินทางและการติดต่อ โดยในระหว่างการยื่นคำขอในส่วนนี้ ต้องมีระยะเวลาที่ทางผู้ว่าราชการจังหวัดจะต้องพิจารณาตรวจสอบคำขอเพื่อรับขึ้นทะเบียนเป็นชุมชนผู้ทรงสิทธิ ซึ่งอาจจะต้องใช้ระยะเวลาในช่วงหนึ่งที่ทางชุมชนผู้ทรงสิทธิต้องเสียเวลาในการรอคอย อีกทั้งจะต้องมีต้นทุนในการเดินทางมาพบ ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายอีกครั้ง เพื่อที่จะรับทราบผลหรือต้องมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขอย่างไรบ้าง อีกทั้งจะต้องมีต้นทุนในการเดินทางมาพบเจ้าหน้าที่ที่ดำเนินการพิจารณาคำขอและออกหนังสือแสดงการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น โดยจะต้องเดินทางไปยังสำนักคุ้มครองพันธุ์พืชแห่งชาติ กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งตั้งอยู่ภายในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพมหานคร ซึ่งอาจจะต้องเดินทางมาหลายครั้งเพื่อที่จะรับทราบผลดังกล่าว

จากการเก็บข้อมูล ในเรื่องการขอขึ้นทะเบียนเป็นชุมชนผู้ทรงสิทธิหรือผู้อนุรักษ์ดังกล่าวยังไม่ มีชุมชนใดที่มีการดำเนินการตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 แต่อย่างใด แต่มีกรณีที่เกี่ยวข้องที่เป็นการขอขึ้นทะเบียนเป็นกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรายย่อยที่มีสิทธิในการดำเนินการขายสินค้าผ้าลายน้ำไหล ของหมู่บ้านหนองบัว อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน โดยผลิตผลคือผ้าลายน้ำไหลนั้นจะมีขายเฉพาะในที่แหล่งที่ได้รับอนุญาตเท่านั้น และจากการเก็บข้อมูล จากคุณจันทร์สม พรหมปัญญา ประธานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ได้ให้ข้อมูลว่า ในครั้งแรกมีการนัดประชุมกลุ่มที่ดำเนินการทอผ้าลายน้ำไหลมาพูดคุยกัน 1 ครั้ง เนื่องจากประสบปัญหาที่บุคคลภายนอกกลุ่มที่ดำเนินการทอผ้า นำเอาผ้าลายน้ำไหลซึ่งเป็นผลิตผลของฝีมือเฉพาะคนในชุมชน หมู่บ้านหนองบัว อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ไปขายและไปขายในราคาสูงเกินไป อีกทั้งนำผ้าที่มาจากประเทศลาวซึ่งมีลักษณะลวดลายที่ใกล้เคียงกัน แต่ฝีมือและเนื้อผ้ามีความแตกต่างกันในเรื่องรายละเอียดต่างๆมาขายปลอมปนให้แก่นักท่องเที่ยวที่มาจากต่างจังหวัด ซึ่งพอซื้อไปแล้วคุณภาพที่ได้รับไม่ดี กลับมาต่อว่ายังกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรายย่อยของหมู่

บ้านหนองบัวว่านำสินค้าคุณภาพไม่ดีมาหลอกขาย ทำให้เกิดความเสียหายและก่อให้เกิดการขาดความเชื่อมั่นในสินค้าของชุมชนโดยการพูดคุยโฆษณาต่อกันไป ดังนั้นจึงต้องมีการนัดประชุมเพื่อหาทางแก้ไข และมีการตกลงกันว่าจะนำเรื่องดังกล่าวไปปรึกษากับทางพัฒนากรอำเภอเพื่อที่จะช่วยในการแก้ไขปัญหา จากนั้นทางกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรได้นัดประชุมร่วมกับทางพัฒนากรอำเภออีกจำนวน 2 ครั้ง โดยได้ประชุมกันที่ ศาลาประชาคมอำเภอท่าวังผา และในทุกครั้งจะมีตัวแทนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเข้าร่วมประชุมประมาณ 10 คน ซึ่งทุกคนประกอบอาชีพทอดผ้าลายน้ำไหล ซึ่งในการประชุมต้องใช้เวลาครั้งละประมาณ 4 ชั่วโมง จะต้องมีการหารถกระบะบรรทุกของคนในหมู่บ้านออกมาที่ศาลาประชาคม เสียค่าเหมารถจำนวน 300 บาทรวมทั้งหมด 2 ครั้งเป็นเงิน 600 บาท ซึ่งเป็นเงินสวัสดิการของกองทุนแม่บ้านเกษตรกรรายย่อยนั่นเอง ซึ่งใช้สำหรับการออกดอกผลให้แก่สมาชิกไว้กู้ยืม และต้องมีการรับประทานอาหารในระหว่างการประชุม แต่ทว่าทางผู้ที่มาร่วมประชุมใช้วิธีการห่อมาจากที่บ้านเพื่อความประหยัด จากนั้นก็ได้ข้อสรุปที่ตกลงว่าจะไปขอขึ้นทะเบียนเป็นกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรผู้ที่มีสิทธิในการขายผ้าลายน้ำไหลแต่เพียงกลุ่มเดียว เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยกำหนดแหล่งขายไว้ 2 แห่งคือ ที่ ร้านค้าชุมชนหมู่บ้านหนองบัว อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน และที่ร้านค้าในบริเวณตลาดอำเภอท่าวังผา เท่านั้น โดยจะมีสมาชิกของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรหมุนเวียนกันมาขายประจำ และสามารถที่จะแนะนำผู้ที่มาซื้อของได้ด้วย และเมื่อได้ข้อสรุปกันแล้ว ประธานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรและสมาชิกได้ยื่นคำร้องต่อทางนายอำเภอท่าวังผา เพื่อที่จะขอจดทะเบียนเป็นผู้ที่มีสิทธิดังกล่าว โดยได้ร่างหลักการและเหตุผล พร้อมทั้งสถานที่ตั้งและผลประโยชน์ที่จะได้รับพร้อมทั้งวิธีการดำเนินการต่างๆ และให้ทางพัฒนากรอำเภอเป็นผู้ดูแล จากนั้นได้ยื่นหนังสือดังกล่าวผ่านทาง ปลัดอาวุโสในอำเภอ เพื่อที่จะให้ทางนายอำเภอพิจารณา โดยในการดำเนินการส่วนนี้ได้เสียค่าใช้จ่ายในส่วนของการร่างหนังสือ ซึ่งมอบหมายให้ทางทนายความเป็นผู้ร่างเพื่อรักษาผลประโยชน์ และเสียค่าใช้จ่ายจำนวนเงิน 2,000 บาท และได้ใช้เงินสวัสดิการของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรนั่นเอง จากนั้นได้เสียค่าติดดวงตราไปรษณียกรค่ายื่นคำร้องจำนวนเงิน 20 บาทและได้ยื่นคำร้องไป โดยในการยื่นคำร้องทางประธานและสมาชิกบางส่วนได้หารถกระบะบรรทุกอีกเช่นเคย เสียค่าใช้จ่ายอีกจำนวน 300 บาท และทางปลัดอาวุโสเมื่อได้รับหนังสือคำร้องแล้วได้ขอเวลาขึ้นเรื่องต่อทางนายอำเภอเพื่อพิจารณาเอกสารต่างๆพร้อมทั้งนัดหมายทางกลุ่มเกษตรกรมาพบอีก ใน 2 สัปดาห์ต่อไป จากนั้นเมื่อถึงเวลานัดหมายทางกลุ่มเกษตรกรได้มาพบทางนายอำเภอเพื่อรับทราบผลและเสียค่าใช้จ่ายอีกในการหารถกระบะบรรทุกจำนวน 300 บาท ปรากฏว่า เอกสารที่ทางกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรส่งมาให้ทางนายอำเภอไม่ปรากฏว่ามีแผนที่จะในการจัดตั้งสถานที่ค้าขาย ทำให้

ทางกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรต้องดำเนินการจัดทำเพิ่มเติมและนำมาส่งให้ทางปลัดอาวุโสเป็นผู้ดำเนินการมอบให้ทางท่านนายอำเภอเป็นผู้พิจารณาอีกครั้งหนึ่ง และเสียดำวงตราไปรษณียกรในการติดเอกสารเพิ่มเติมอีกจำนวน 10 บาท และเสียดำเหมารถบรรทุกมาอีก 300 บาท จากนั้นอีกประมาณ 3 วันทางกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรได้เหมารถบรรทุกเสียดำใช้จ่ายอีกจำนวน 300 บาทเพื่อมาฟังผล ปรากฏว่าทางอำเภอได้อนุญาตให้ทางกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเป็นกลุ่มที่มีสิทธิในการค้าขายผ้าลายน้ำไหลแต่เพียงกลุ่มเดียว โดยได้อนุญาตแหล่งขายทั้ง 2 แห่งที่ทางกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรได้ยื่นคำร้องไว้ แต่ทางกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรจะต้องดำเนินการโฆษณาให้แก่บุคคลโดยทั่วไปทราบเอง เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ให้แก่บุคคลโดยทั่วไปทราบและจะได้มาซื้อตามแหล่งที่ถูกตั้งเพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาดขึ้นอีก กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรจึงได้ประชาสัมพันธ์ไปยังหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นจำนวน 4 ฉบับ เสียดำใช้จ่ายรวมประมาณ 3,000 บาท และออกสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดน่านเป็นเวลา 2 เดือน เสียดำใช้จ่ายอีกประมาณ 2,000 บาท จากนั้นจึงได้ดำเนินการขายสินค้ายังสถานที่ที่ได้รับอนุญาตและปรากฏว่าผลการดำเนินงานมีความสะดวกและมีความคล่องตัวมาก และได้รับความร่วมมืออย่างดีจากหน่วยราชการที่ช่วยในการประชาสัมพันธ์อีกทางหนึ่ง และได้รับผลกำไรเป็นที่น่าพอใจและขายได้ปริมาณมาก เนื่องจากได้รับความเชื่อถือจากนักท่องเที่ยวเป็นอันมากว่าเป็นผ้าที่มาจากแหล่งผลิตจริงๆ จะได้มีการโฆษณากันต่อเนื่องไป จนกระทั่งปัจจุบันนี้ ซึ่งในค่าใช้จ่ายที่เป็นตัวเงินทั้งหมดสามารถที่จะแจกแจงเป็นตารางสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 4.1 สรุปค่าใช้จ่ายกรณีศึกษาการขึ้นทะเบียนเป็นกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่มีสิทธิในการดำเนินการขายสินค้าผ้าลายน้ำไหล ของหมู่บ้านหนองบัว อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน

กิจกรรม	ค่าใช้จ่าย (บาท)
-ค่าเหมารถบรรทุก 4 ครั้งๆละ 300 บาท รวม	1,200
-ค่าทำนายความในการร่างหนังสือ	2,000
-ค่าดวงตราไปรษณียากรคิดค่าขึ้นค่าธรรมเนียม 2 ครั้ง	30
รวม	3,230
-ค่าโฆษณาในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น 4 ฉบับ รวม	3,000
-ค่าโฆษณาในการออกกระจายเสียงวิทยุท้องถิ่น	
จำนวน 2 เดือน รวม	2,000
รวม	8,230

และจากกรณีตัวอย่างดังกล่าวจะเห็นได้ว่าต้นทุนในการจดทะเบียนเพื่อเป็นชุมชนผู้ทรงสิทธิ นั้น มีขั้นตอนที่ต้องใช้ระยะเวลาและความอดทนอีกทั้งต้องมีการประสานความสามัคคีของคนในชุมชนด้วย และต้องมีทั้งค่าใช้จ่ายในเรื่องการเดินทาง การติดต่อประสานงาน การดำเนินการให้บรรลุดังกล่าว ประสงค์ ซึ่งในขั้นตอนของการที่ชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นที่จะต้องมีการดำเนินการจดทะเบียน ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 นั้น อาจจะมีลักษณะที่ใกล้เคียงกัน แต่อาจจะแตกต่างในส่วนของการรายละเอียดของคำร้องที่ต้องมีการกำหนดให้เป็นในมาตรฐานเดียวกันนั้นเอง ซึ่งในกรณีศึกษาดังกล่าวอาจจะทำให้ภาพของการขึ้นทะเบียนเป็นชุมชนผู้ทรงสิทธินั้นชัดเจนยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ยังมีกรณีศึกษาของกลุ่มชุมชนที่เป็นเจ้าของพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น คือ พันธุ์ข้าวเจ้าทองมาแขก ซึ่งเพาะปลูกอยู่ที่หมู่บ้านหนองปลิง ตำบลวัดไทรย์ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งจากการรวบรวมพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นของกรมวิชาการเกษตร ตามเอกสารการสัมมนาลักษณะประจำพันธุ์ข้าวพื้นเมืองไทย ณ ศูนย์วิจัยข้าวปทุมธานี สถาบันวิจัยข้าว กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2542 ปรากฏว่า ข้าวเจ้าทองมาแขก เป็นหนึ่งในพันธุ์ข้าวพื้นเมืองเฉพาะถิ่น โดยมีลักษณะทางพฤกษศาสตร์คือ ทรงกอกอตั้ง สีของปล้องสีเหลืองอ่อน สีของใบ

สีเขียว ความยาวของแผ่นใบยาวประมาณ 26 เซนติเมตร ความกว้างของแผ่นใบ 0.8 เซนติเมตร สีของก้านใบสีเขียว สีของเส้นใบสีขาว รูปร่างของเส้นใบมี 2 ยอด ความยาวของเส้นใบ 1.5 เซนติเมตร สีของหูใบสีเขียว การมีขนบนแผ่นใบค่อนข้างเกลี้ยง สีของยอดเกสรตัวเมียค่อนข้างขาว ส่วนความต้านทานต่อโรคและแมลงศัตรูทั้งโรคใหม่ เพี้ยจักจั่นสีเขียว เพี้ยกระโดดสีน้ำตาล สามารถต้านทานได้ดี และให้ผลผลิตดีตลอดปีการปลูก ชาวเขาดังกล่าวเมล็ดจะไม่แตกหักง่าย และหุงขึ้นหม้อ ให้ผลผลิตดีในที่เพาะปลูกเฉพาะที่หมู่บ้านหนองปลิง และจากลักษณะดังกล่าว ผู้ศึกษาได้เก็บข้อมูลจากประธานองค์การบริหารส่วนตำบลวัดไทรย์ ซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ และเป็นผู้นำชุมชน และเก็บข้อมูลจากคณะกรรมการหมู่บ้านหนองปลิง ว่ามีการดำเนินการเช่นไรตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 ในกรณีของการคุ้มครองพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น ที่เปิดโอกาสให้มีการจดทะเบียนคุ้มครองสิทธิดังกล่าว ปรากฏว่าทางผู้นำชุมชนได้มีการเคลื่อนไหวในเรื่องดังกล่าวพอสมควร โดยปัจจุบันกำลังอยู่ในช่วงของการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจดทะเบียนสิทธิของชุมชนอื่นเพื่อหาแนวทางที่จะนำมาดำเนินการด้วยตนเอง อีกทั้งได้มีการนำเรื่องดังกล่าวเข้าที่ประชุมหมู่บ้านเพื่อที่จะหาบทสรุปของการรักษาพันธุ์ข้าวดังกล่าวไว้เป็นพันธุ์เฉพาะ โดยมีการร่วมประชุมกันไปแล้วประมาณ 3 ครั้ง เพื่อที่จะนำข้อมูลทั้งหมดมาดำเนินการ โดยมีวัตถุประสงค์ที่ชุมชนจะมอบให้ทางองค์การบริหารส่วนตำบลวัดไทรย์ โดยการนำของประธานองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้ดำเนินการแทนชุมชนผู้ทรงสิทธิ เนื่องจากจะสามารถที่จะสื่อสารและดำเนินการติดต่อกับทางราชการ ได้สะดวกและเข้าใจขั้นตอนต่างๆ ได้ดี และจากการสอบถามว่ามีเงินทุนในการดำเนินการเท่าใด ปรากฏว่าทางชุมชนผู้ทรงสิทธิมีเงินทุนของหมู่บ้านจำนวน 12,000 บาทซึ่งจะใช้ในการเดินทางและติดต่อในการจดทะเบียน

2. ต้นทุนของรัฐในการจัดให้มีการจดทะเบียนเพื่อเป็นผู้ทรงสิทธิในพันธุ์พืชนอกเหนือจากที่ชุมชนจ่าย (subsidies)

ในส่วนของภาครัฐ ต้นทุนในส่วนนี้ จากการที่ผู้ศึกษาได้สอบถามไปยังกรมวิชาการเกษตร ทราบว่า จะเกิดมีต้นทุนในส่วนของการจัดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องกฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืช มาให้ความรู้เพื่อการปฏิบัติต่อ ชุมชนผู้ทรงสิทธิในการดำเนินการจดทะเบียน โดยอาจจะต้องมีการจัดอบรมบุคลากรดังกล่าว เพิ่มมากขึ้นโดยอาจจะใช้วิธีการให้ความรู้แก่ทางพัฒนากรอำเภอ เกษตรอำเภอ และทางองค์การบริหารส่วนตำบลต่างๆ เพื่อที่จะสามารถให้คำแนะนำ และชักชวนแก่ชุมชน

ต่างๆ ได้ โดยไม่ต้องเดินทางมาสอบถามยังหน่วยงานที่รับผิดชอบ ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ที่กรุงเทพมหานคร อันจะทำให้ผู้ที่มาติดต่อเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้นโดยไม่จำเป็น พร้อมทั้งตัดขั้นตอนทางราชการที่ก่อให้เกิดความซ้ำซ้อนในการปฏิบัติงาน และรัฐอาจจะมีการขยายหน่วยงานที่ทำการจดทะเบียนรับรองพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นไปยังจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง แก่ชุมชนผู้ทรงสิทธิให้ได้มากที่สุด อีกทั้งจะมีการประชาสัมพันธ์ในส่วนของบางชุมชนที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นชุมชนผู้ทรงสิทธิว่าได้รับประโยชน์ ใดๆ ไรด้วย นอกจากนี้ในส่วนของการค่าธรรมเนียมในการจดทะเบียนจะกำหนดในอัตราขั้นต่ำเพื่อที่จะไม่ต้องให้ชุมชนเสียค่าใช้จ่ายมากเกินไป ในส่วนของการยื่นคำร้อง อาจจะมีการจัดทำแบบฟอร์มที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาที่ชุมชนส่วนใหญ่จะไม่ค่อยมีความรู้ทางด้านกฎหมาย ต้องเสียค่าใช้จ่ายให้แก่ผู้ที่รู้กฎหมายในการร่างคำร้องต่างๆ เป็นการเพิ่มต้นทุนขึ้นอีก และในส่วนของการประชาสัมพันธ์จะมีการอนุญาตให้มีการประกาศโฆษณาในส่วนของเว็บไซต์ของสำนักคุ้มครองพันธุ์พืชแห่งชาติ กรมวิชาการเกษตร โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น และในการติดตามผลจะใช้การประกาศโฆษณาในอินเทอร์เน็ตแทนที่จะให้กลุ่มชุมชนผู้ทรงสิทธิเดินทางมายังสำนักคุ้มครองพันธุ์พืชแห่งชาติด้วยตนเอง เพื่อเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายต่างๆ นอกจากนี้รัฐอาจจะสนับสนุนในส่วนของการเงินทุนในการดำเนินการจดทะเบียนของกลุ่มชุมชนที่คาดหมายว่าพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นนั้นอาจจะเป็นแหล่งสถานที่ท่องเที่ยวในอนาคต ซึ่งจะส่งผลให้เศรษฐกิจของคนในชุมชนดีขึ้นไปด้วย

3. ต้นทุนในการบังคับใช้สิทธิของชุมชน

3.1 ต้นทุนในการฟ้องร้องค่าเสียหายกรณีผู้ละเมิดสิทธิ

ในกรณีสมมุติถ้าหมู่บ้านห้วยห้อยได้จดทะเบียนคุ้มครองข้าวเจ้าสายพันธุ์บือบะแมบือบือแล้ว สิทธิตามมาตรา 47 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 ซึ่งมีรายละเอียดที่ว่า เมื่อได้จดทะเบียนคุ้มครองพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นของชุมชนใดแล้วให้ชุมชนนั้นมีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการปรับปรุงพันธุ์ ศึกษา ค้นคว้า ทดลอง วิจัย ผลิต ขาย ส่งออก นอกราชอาณาจักร หรือจำหน่ายด้วยประการใดซึ่งส่วนขยายพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นทั้งนี้ ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มเกษตรกร หรือสหกรณ์ที่ได้รับหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นเป็นผู้ทรงสิทธิใน

พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น แทนชุมชนดังกล่าว แต่ข้อความดังกล่าวไม่ให้ใช้บังคับแก่กรณีดังต่อไปนี้
คือ

- 1) การกระทำเกี่ยวกับพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นที่ได้รับความคุ้มครอง โดยไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นส่วนขยายพันธุ์
- 2) การกระทำเกี่ยวกับพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นที่ได้รับความคุ้มครองซึ่งกระทำโดยสุจริต
- 3) การเพาะปลูกหรือขยายพันธุ์สำหรับพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นที่ได้รับความคุ้มครอง โดยเกษตรกรด้วยการใช้ส่วนขยายพันธุ์ที่ตนเองเป็นผู้ผลิต แต่ในกรณีที่รัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการประกาศให้พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นนั้นเป็นพันธุ์พืชที่ควรส่งเสริมการปรับปรุงพันธุ์ให้เกษตรกรสามารถเพาะปลูกหรือขยายพันธุ์ได้ไม่เกินสามเท่าของปริมาณที่ได้มา
- 4) การกระทำเกี่ยวกับพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นที่ได้รับความคุ้มครอง โดยไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อการค้า

และเมื่อชุมชนมีสิทธิดังกล่าวแล้ว ย่อมที่จะสามารถทำการบังคับสิทธิได้ หากมีผู้กระทำการละเมิดสิทธิ และจะต้องถูกดำเนินการตามบทกำหนดโทษในมาตรา 64 ซึ่งมีรายละเอียดที่ว่าผู้ใดกระทำการละเมิดตามมาตรา 33 หรือมาตรา 47 โดยไม่ได้รับอนุญาตจากผู้ทรงสิทธิในพันธุ์พืชนั้น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปีหรือปรับไม่เกินสี่แสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และในการฟ้องร้องเพื่อที่จะดำเนินการบังคับสิทธินั้น ถือว่าเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องด้วยคดีอาญา และในการฟ้องร้องต้องทำการฟ้องร้องต่อศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ โดยศาลดังกล่าวมีเขตการรับผิดชอบคือ ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางรับผิดชอบเขตกรุงเทพมหานคร จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดนครปฐม จังหวัดนนทบุรี และจังหวัดปทุมธานี ส่วนจังหวัดที่อยู่นอกเขตให้ยื่นฟ้องต่อศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศภาค ซึ่งในขณะที่ผู้ศึกษา กำลังศึกษานี้ ยังไม่มีการจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศภาค แต่สามารถที่จะยื่นคำฟ้องต่อศาลจังหวัดแทนได้ โดยทางศาลจังหวัดจะมีการส่งเรื่องราวต่างๆมายังศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง เพื่อพิจารณาคดีความต่างๆ แล้วส่งเรื่องกลับไปยังศาลจังหวัดที่ได้รับเรื่องรายนั้นๆอีกครั้งหนึ่ง โดยขั้นตอนและต้นทุนที่จะเกิดขึ้นในการฟ้องร้องนั้นมีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ชุมชนผู้ทรงสิทธิยื่นคำฟ้องต่อเขตอำนาจของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศที่ได้กำหนดขึ้น โดยใช้หลักเกณฑ์ในการดำเนินการทางศาลโดยใช้กระบวนการตามวิธีพิจารณาความแพ่ง ในส่วนของคดีที่ไม่มีข้อพิพาท เป็นคดีของการละเมิดสิทธิ โดยชุมชนผู้ทรงสิทธิต้องยื่นคำฟ้องต่อศาล เสียค่าใช้จ่ายในการขึ้นศาลจำนวน 200 บาท จากนั้นจะมีการส่งหมายเรียกให้ฝ่ายที่ละเมิดสิทธิมาแก้คำให้การ โดยจะมีการคิดค่าใช้จ่ายในการส่งหมายกำหนดตามระยะทางโดยทางฝ่ายชุมชนผู้ทรงสิทธิเป็นผู้จ่าย จากนั้นศาลจะทำการประทับรับฟ้อง ชุมชนผู้ทรงสิทธิจะเปลี่ยนสภาพเป็นฝ่ายโจทก์ ส่วนผู้ที่ทำละเมิด จะมีสภาพเป็นจำเลย จากนั้นศาลจะนัดชี้ 2 สถาน ซึ่งหมายความว่า จะเรียกจำเลยมาสอบถามว่าจะรับสารภาพหรือทำการปฏิเสธในส่วนใดบ้าง โดยจะทำให้มีความสัมพันธ์กับการกำหนดประเด็นนำสืบ จากนั้นจะมีการสืบพยาน ซึ่งถ้าฝ่ายใดกล่าวอ้างก่อนฝ่ายนั้นนำสืบก่อน โดยจะต้องยื่นบัญชีนำสืบก่อนการสืบพยาน 7 วัน โดยในระหว่างการสืบพยานหรือการพิจารณาคดีนี้จะมีค่าใช้จ่ายเกิดขึ้นคือค่าใช้จ่ายในส่วนของการขอ เช่นคำขอหมายเรียกพยานคิดราคาฉบับละ 10 บาท ค่าใช้จ่ายในส่วนของการร้องเช่น คำร้องขอเลื่อนคดีคิดราคาฉบับละ 20 บาท และค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาศาลของทั้งฝ่ายโจทก์และจำเลยตามการเดินทางของแต่ละฝ่าย และภายหลังจากที่ศาลสืบพยานเสร็จก็จะมี การนัดฟังคำพิพากษา ถ้าศาลพิพากษาให้ฝ่ายใดแพ้คดี ในบางกรณีฝ่ายแพ้คดีก็ต้องใช้ค่าใช้จ่ายหรือค่าฤชาธรรมเนียมทั้งหมดให้แก่ฝ่ายชนะคดีนอกจากนี้จะต้องชำระค่าความเสียหายให้แก่ฝ่ายชนะคดีตามคำพิพากษาของศาล ซึ่งจะเป็นไปตามที่ถูกระบุในคำขอท้ายฟ้องที่ได้ยื่นต่อศาลนั่นเอง

ขั้นตอนที่ 2 ในกรณีที่ชุมชนต้องการทนายความในการดำเนินการแทนต้องมีต้นทุนค่าทนายความ ซึ่งอัตราค่าทนายความในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้กำหนดอัตราค่าทนายความไว้ในภาคผนวกปรากฏรายละเอียดดังนี้

อัตราค่า ทนายความ	1	2	3	4	5	6
	ทนายทนาย ไม่เกิน 2,000 บาท	ทนายทนาย เกิน2,000 บาทแต่ไม่ เกิน5,000 บาท	ทนายทนาย เกิน5,000 บาทแต่ไม่ เกิน10,000 บาท	ทนายทนาย เกิน10,000 บาทแต่ไม่ เกิน25,000 บาท	ทนายทนายเกิน 25,000บาท	คดีไม่มี ทนายทนาย
อัตราขั้นต่ำ ไม่ว่าในศาล ใด	50 บาท	100บาท	200บาท	400บาท	600บาท	50บาท
อัตราขั้นสูง ในศาลชั้นต้น	300บาท	600บาท	1,000บาท	1,200บาท	ร้อยละ5 ของ ทนายทนายของ การฟ้องร้อง เกิน 25,000 บาท	3,000 บาท
อัตราขั้นสูง ในศาล อุทธรณ์หรือ ศาลฎีกา	200บาท	300บาท	500บาท	600บาท	ร้อยละ3ทนาย ทนายของ การฟ้องร้อง เกิน 25,000 บาท	1,500 บาท

แต่ในความเป็นจริงอัตราค่าทนายความที่ผู้ฟ้องร้องต้องจ่ายจริงจะมีอัตราที่สูงกว่าที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้กำหนดไว้ โดยจะแตกต่างกันในแต่ละสำนักงานทนายความที่ได้รับว่าความนั่นเอง

ขั้นตอนที่ 3 ถ้าชุมชนไม่พอใจในคำพิพากษาของศาลชั้นต้นอาจจะขอยื่นอุทธรณ์และฎีกาได้ โดยมีค่าใช้จ่ายและระยะเวลาดังนี้

ในคดีของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศภายหลังจากที่ฝ่ายแพ้คดีไม่พอใจคำพิพากษาของศาลชั้นต้น อาจขออุทธรณ์และฎีกาได้ โดยสามารถที่จะขออุทธรณ์และฎีกาได้ทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมายซึ่งแตกต่างกันกับการดำเนินคดีของศาลอื่นที่อนุญาตให้อุทธรณ์และฎีกาได้เฉพาะปัญหาข้อกฎหมาย โดยในระยะเวลาในการยื่นอุทธรณ์ต้องภายหลังจากที่ฟังคำพิพากษาของศาลชั้นต้น 30 วัน ส่วนค่าใช้จ่ายในการขึ้นศาลนั้น เช่นเดียวกับศาลชั้นต้นคือ 200 บาท แต่ในส่วนของการใช้จ่ายในเรื่องคำขอและคำร้องนั้น จะต้องเสียค่าใช้จ่าย ฉบับละ 20 บาทและ 40 บาท ตามลำดับ

3.2 ต้นทุนในการตรวจตราดูแล

ชุมชนหมู่บ้านห้วยห้อย โดยปกติพันธุ์ข้าวดังกล่าวจะถูกทะเลาะไม่ได้ดูแลและรักษาเท่าที่ควร แต่ถ้ามีการจดทะเบียนเป็นผู้ทรงสิทธิแล้ว ชาวบ้านแล้วรู้สึกว่ามีกรเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ดังกล่าวขึ้นรู้สึกหวงแหน และไม่ต้องเกรงที่จะให้ใครมาลักลอบเอาพันธุ์ข้าวไปใช้ประโยชน์ โดยที่ชุมชนไม่ได้รับผลตอบแทนเท่าที่ควร ชุมชนจะมีการรวมกลุ่มกันขึ้น โดยจะมีการวางเป้าหมายร่วมกันว่า ให้นั้นย้ำว่าพันธุ์ข้าวบือปะแม่บือวา เป็นของชุมชนห้วยห้อยเท่านั้น ซึ่งในหลักปฏิบัติที่เคยยึดถือกันมาแต่เดิมคือ จะไม่แบ่งปันพันธุ์ข้าวให้แก่ผู้อื่น ที่ไม่ใช่คนในหมู่บ้านเลย จะไม่ให้บุคคลภายนอกได้รับพันธุ์ข้าวไปปลูก โดยหลักปฏิบัติดังกล่าว ได้กระทำมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่า ที่ปัจจุบันยังคงยึดปฏิบัติกันอยู่ แต่จะเพิ่มความหนักแน่น โดยจะวางเป็นกฎลายลักษณะอักษรที่เกิดถ้ามีผู้ฝ่าฝืนกฎดังกล่าว ก็จะถูกลงโทษ โดยการกำหนดค่าปรับและนำเงินเข้าสู่หมู่บ้าน หรือถูกดูถูกเหยียดหยามและไม่คบหาสมาคมกับเพื่อนบ้านคนอื่น ซึ่งเป็นวิธีการลงโทษทางสังคม ซึ่งค่าใช้จ่ายในการดูแลสิ่งเหล่านี้จะไม่สามารถคิดจ่าย

เป็นตัวเงินได้ แต่ใช้ความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense of Belonging) เข้ามาดูแลรักษาแทน ซึ่งลักษณะดังกล่าวต้องใช้เวลาพอสมควรในการปลูกฝัง แต่ชาวบ้านเชื่อมั่นว่า การรู้สึกของการมีส่วนร่วมในความเป็นเจ้าของของคนในชุมชนนั้นจะช่วยให้การดูแลรักษาเป็นไปได้ด้วยดี ซึ่งสอดคล้องกับหลักเศรษฐศาสตร์ที่ว่า การจัดการทรัพยากรธรรมชาติไม่สามารถกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยกลไกตลาด เพราะลักษณะของผลประโยชน์และต้นทุนมีความซับซ้อนเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายกลุ่ม ทั้งบุคคลผู้ผลิตหรือผู้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นโดยตรงและบุคคลผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติโดยทางอ้อม และเหตุผลหนึ่งที่ทรัพยากรธรรมชาติต้องการการพิจารณาวิเคราะห์เป็นพิเศษเพิ่มจากทรัพยากรอื่นๆ ก็สืบเนื่องจากลักษณะความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกันในกลุ่มบุคคลหลายหมู่หลายเหล่านั้นเอง (เบญจพรหม, 2538) นอกจากนี้ยังมีปัจจัยเกื้อหนุนอีกส่วนหนึ่งคือ บุคลิกที่เข้มแข็งเด็ดขาดของผู้นำชุมชนคือ นายคอก ผักแก ช่วยให้ปัจจัยในการดูแลรักษาที่มีความเด็ดขาดมากขึ้นกว่าเดิม เนื่องจากนายคอก ผักแก มีบุคลิกที่เฉียบขาด และเอาจริงกับการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งบุคลิกลักษณะดังกล่าวทางรัฐศาสตร์ได้กล่าวไว้ว่า การที่คนจะยอมรับนับถือความเป็นหัวหน้าของคนๆหนึ่งหรือจะยอมรับว่าคนๆหนึ่งมีความชอบธรรมที่จะสั่งการใดๆให้คนอื่นทำตามตน สิ่งนี้อาจเกิดมาจาก 3 กรณีคือ กรณีที่ 1 ยอมรับด้วยเหตุผล (rational grounds) ซึ่งหมายถึงผู้นำที่มีอำนาจตามที่กฎหมายกำหนดให้ กรณีที่ 2 ยอมรับด้วยระเบียบประเพณี (traditional grounds) หมายถึงผู้นำที่ได้อำนาจมาตามระเบียบประเพณีที่สืบทอดมาว่า ผู้ที่อยู่ในอำนาจสมควรได้รับการยอมรับนับถือหรือตำแหน่งนั้นมีความศักดิ์สิทธิ์สมควรที่คนจะยกย่อง และกรณีที่ 3 ยอมรับด้วยบุญญาธิการ (charismatic grounds) หมายถึง คุณสมบัติพิเศษของบุคคลซึ่งทำให้เขามีความแตกต่างจากคนธรรมดาและคนอื่นๆ คุณสมบัติเหล่านี้ จะไม่พบในบุคคลธรรมดาโดยทั่วไป เช่น ผู้นำที่มีบุคลิกภาพเข้มแข็ง เด็ดขาด เป็นที่ยำเกรงของลูกน้อง (จินทนา, 2539) ดังนั้นแล้วเมื่อผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็งเด็ดขาด และสามารถที่จะออกกฎและบังคับกฎระเบียบเพื่อดำรงรักษาข้าวเจ้าพันธุ์บือมะแวบือวาได้อย่างดีแล้ว ต้นทุนในส่วนนี้ก็จะไม่ต้องพึ่งพาอาศัยเทคโนโลยีมากนัก ถือได้ว่าต้นทุนทางเศรษฐกิจของการจัดการคุ่มค่าและเหมาะสมทางเศรษฐศาสตร์ แต่ว่าเมื่อมีการพิจารณาถึงในส่วนของกรณีสมมุติในส่วนของการจัดการของชุมชนกรณีการละเมิดสิทธิปรากฏว่า จากการเก็บข้อมูลเมื่อมีการสมมุติว่ามีบุคคลอื่นเข้ามาลักลอบขโมยพันธุ์ข้าวเจ้าบือมะแวบือวา เอาไว้โดยพลการทางชุมชนหมู่บ้านห้วยหอยจะมีวิธีการดำเนินการอย่างไร ปรากฏว่าทางชุมชนไม่มีคำตอบสำหรับกรณีดังกล่าว โดยแจ้งว่า ไม่ทราบว่าจะใช้วิธีการจัดการอย่างไร และไม่มีกรคิดหาหนทางป้องกันเอาไว้เลย แต่จะยึดหลักอยู่เพียงประการเดียวนั่นก็คือ การป้องกันโดยการวางกฎเกณฑ์

ของหมู่บ้านที่จะหวงแหนรักษาพันธุ์ข้าวดังกล่าวไว้ อีกทั้งจะพยายามที่จะตรวจสอบว่ามีท้องถิ่นใดหรือบุคคลใดที่ทำการละเมิดสิทธิ โดยการแก้ปัญหาดังกล่าวอาจจะมีการตั้งกลุ่มบุคคลที่เป็นชาวนครจักร์ซึ่งเป็นคนในหมู่บ้านเป็นกลุ่มที่ต้องรับผิดชอบในการดูแลแทนคนในชุมชนทั้งหมด ซึ่งจากคำตอบดังกล่าว แสดงว่าในลักษณะของสิทธิที่ชุมชนหมู่บ้านห้วยห้อยมีเป็นลักษณะของสิทธิแบบผูกขาด ที่ไม่ยินยอมให้บุคคลอื่นเข้ามาร่วมใช้สิทธิด้วย แม้ว่าจะมีผลประโยชน์ในการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจอย่างไรก็ตาม ดังนั้นต้นทุนในการตรวจตราดูแลรักษาจะค่อนข้างสูง ทั้งในส่วนของกฎเกณฑ์ กลุ่มบุคคล และวิธีการในการจัดการเพื่อรักษาให้พันธุ์ข้าวเจ้าป้อมมะแมปือวาได้มีอยู่เฉพาะท้องถิ่นหมู่บ้านห้วยห้อย ตำบลแม่วิน อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่ เท่านั้น

4. ต้นทุนในการอนุรักษ์

เมื่อชุมชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของแล้ว ย่อมต้องหวงแหนและจะรักษาพันธุ์ข้าวไว้ โดยชาวบ้านเล่าว่าการคิดต้นทุนดังกล่าวไม่สามารถจะระบุเป็นตัวเงินได้ แต่สิ่งที่จะช่วยให้พันธุ์ข้าวคงอยู่กับชาวหมู่บ้านห้วยห้อยคือแรงจูงใจ (Motivation) ทางเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เช่นการท่องเที่ยวที่ผู้คนสนใจจะมาดูพันธุ์ข้าวพันธุ์พิเศษนี้ และความภูมิใจที่จะส่งต่อให้แก่คนรุ่นลูกหลานในหมู่บ้านต่อไป อีกทั้งอาจจะมีการจัดตั้งธนาคารข้าวโดยเฉพาะขึ้น นอกเหนือจากที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพื่อที่จะสามารถที่จะเก็บรักษาพันธุ์ข้าวให้เพิ่มมากขึ้นได้ด้วย และสามารถที่จะให้กลุ่มชุมชนที่ไม่มีพันธุ์สามารถที่จะหยิบยืมนำพันธุ์ข้าวที่มีอยู่ในธนาคาร ไปเพาะปลูกเพื่อที่จะเสริมสร้างการเพาะปลูกพันธุ์ข้าวในชุมชนให้คงอยู่ตลอดไป

กรณีผลประโยชน์

ในการศึกษาได้แยกผลประโยชน์เป็น 2 ส่วนคือ

กรณีชุมชน

นอกเหนือจากความภูมิใจที่ชุมชนจะได้รับจากการอนุรักษ์พันธุ์ข้าวบือบะแม่อื่อวมาแล้ว ชุมชนยังมีผลประโยชน์ในกรณีที่เกิดการอนุญาตให้บุคคลอื่นเข้ามาใช้สิทธิ เช่นนำพันธุ์ข้าวดังกล่าวไปปรับปรุง เพื่อให้ผลผลิตมากขึ้น หรือสามารถผลิตในส่วนของงานจำหน่ายแทนการผลิตเพื่อบริโภคเพียงอย่างเดียวได้ อีกทั้งสามารถปรับปรุงพันธุ์ให้ต้านทานโรคได้มากขึ้น ดังที่ปรากฏในพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 มาตรา 47 ที่ว่า เมื่อได้จดทะเบียนคุ้มครองพันธุ์พืชแล้วให้ชุมชนนั้นมีสิทธิแต่ผู้เดียวในการปรับปรุงพันธุ์ ศึกษา ค้นคว้า ทดลอง วิจัย ผลิต ขาย ส่งออก นอกราชอาณาจักร หรือจำหน่ายด้วยประการใดๆซึ่งส่วนขยายพันธุ์ของพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น ทั้งนี้ ในห้องปฏิบัติการหรือส่วนท้องถิ่น กลุ่มเกษตรกรหรือสหกรณ์ที่ได้รับหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นเป็นผู้ทรงสิทธิในพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นแทนชุมชนดังกล่าว ส่วนในเรื่องผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการเป็นผู้ทรงสิทธิในพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นของชุมชนนั้น พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 ได้กล่าวไว้ในมาตรา 48 และ 49 ว่า ผู้ใดเก็บ จัดหา หรือรวบรวมพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของพันธุ์พืชดังกล่าว เพื่อการปรับปรุงพันธุ์ ศึกษา ทดลอง หรือวิจัยเพื่อประโยชน์ในทางการค้า จะต้องทำข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นนั้น ในการอนุญาตดังกล่าวและการทำข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มเกษตรกร หรือสหกรณ์ที่ได้รับหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นเป็นผู้ทำนิติกรรมแทนชุมชน ทั้งนี้ต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการก่อน และผลประโยชน์ที่ได้รับอนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิในพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นให้จัดสรรแก่ผู้ซึ่งอนุรักษ์หรือพัฒนาพันธุ์พืชนั้นร้อยละยี่สิบ เป็นรายได้ร่วมกันของชุมชนร้อยละหกสิบ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มเกษตรกร หรือสหกรณ์ ที่เป็นผู้ทำนิติกรรมร้อยละสิบ และการแบ่งปันผลประโยชน์ในระหว่างผู้ที่อนุรักษ์หรือพัฒนาพันธุ์พืชให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด ซึ่งผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นตามบทบัญญัติดังกล่าว ในกรณีชุมชน จะถือได้ว่าได้เป็นจำนวนมากพอสมควร ชุมชนสามารถ

ที่จะนำไปตั้งเป็นกองทุนต่างๆ เพื่อส่งเสริมอาชีพหรือส่งเสริมการปลูกข้าวให้แพร่หลายมากยิ่งขึ้น ถือว่าเป็นการจัดการทางเศรษฐกิจที่เอื้อประโยชน์ต่อทุกฝ่าย อีกทั้งจะก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกัน เนื่องจากมองเห็นว่า ผลประโยชน์ดังกล่าวมีการแบ่งปันกันอย่างยุติธรรม และคุ้มค่าตามบทบาทและการดำเนินการในแต่ละส่วน และถือว่าเป็นการกระจายรายได้ในชุมชนที่ส่งผลดีต่อทุกฝ่าย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้สอบถามกลุ่มชาวบ้านและผู้นำชุมชนว่าจะยินยอมในการได้รับผลประโยชน์ในกรณีดังกล่าวหรือไม่ ซึ่งผลตอบกลับส่วนใหญ่จะพอใจและยินดีที่จะได้รับผลประโยชน์ในการดำเนินการดังกล่าว และจะนำไปตั้งเป็นกองทุนหมู่บ้าน เพื่อที่จะนำไปออกดอกผลเป็นดอกเบี้ยหรือช่วยเหลือชุมชนในด้านต่างๆ ซึ่งลักษณะของประโยชน์ดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่า เป็นลักษณะของการจัดสรรทรัพยากรแบบมีประสิทธิภาพตามหลักพาราโต (pareto efficient) คือผลของการจัดการเป็นการทำให้บุคคลหนึ่งดีขึ้น โดยไม่ได้ทำให้บุคคลอื่นแย่ลง กล่าวคือชุมชนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เป็นรูปธรรม และคุณภาพชีวิตในระดับนามธรรมไปพร้อมๆ กันขณะเดียวกัน ผลของการดำเนินการ นอกจากจะไม่ได้กระทบกระเทือนถึงผู้อื่นให้ได้รับผลกระทบทางลบแล้ว ในนัยยะกลับกัน บุคคลภายนอก สังคมภายนอก กลับพลอยได้รับผลดีไปด้วย

ส่วนในกรณีของการโอนกรรมสิทธิ์สู่บุคคลอื่น เช่น ขายสิทธินั้น ในชุมชนหมู่บ้านห้วยห้อยในการเก็บข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยในการถ่ายโอนกรรมสิทธิ์ เนื่องจากมองเห็นว่าผลประโยชน์ที่ได้รับจะได้รับเพียงช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น และถ้ามีการจัดการบริหารไม่ดีจะทำให้ผลประโยชน์นั้นสูญเปล่า ไม่สามารถเรียกคืนได้ แต่ถ้ามีการเก็บรักษาไว้ จะเกิดผลที่ดีต่อเศรษฐกิจและสังคม อีกทั้งชุมชนได้มองเห็นประโยชน์ที่จะได้รับเพิ่มเติมในส่วนของการท่องเที่ยวที่จะมีติดตามารวมถึงการศึกษาวิจัยของบุคคลที่สนใจในพื้นที่ข้าวเจ้าดังกล่าว ซึ่งอาจจะเก็บประโยชน์จากในส่วนนี้เป็นเงิน เนื่องจากเมื่อมีผู้มาติดต่อต่างๆ ที่หมู่บ้านห้วยห้อย ชาวบ้านต้องออกมาต้อนรับ ทำให้เสียเวลาทำมาหากิน เสียความเป็นส่วนตัวของชาวบ้านไป ดังนั้นการเรียกร้องค่าใช้จ่าย หรือประโยชน์อื่นจากผู้ที่มาติดต่อ ก็ถือว่าเป็นการแบ่งเบาภาระของต้นทุนในการจัดการดูแลรักษาข้าวเจ้าพันธุ์ดังกล่าวของชาวบ้าน

เลขหมู่.....

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กรณีศึกษา

ในส่วนของหมู่บ้านห้วยห้อยจะทำให้ชาวบ้านมีการรวมกลุ่มเนื่องจากเกิดการปรับตัวเพื่อต่อสู้กับการถูกเอารัดเอาเปรียบจากบุคคลที่จะละเมิดสิทธิ เกิดความเข้มแข็งของการรวมตัวกัน เป็นจุดกำเนิดที่ดีของความสามัคคีที่จะเกิดขึ้น โดยทุกคนมีเป้าหมายในการรวมตัวที่วัตถุประสงค์เดียวกัน ซึ่งในการรวมลักษณะนี้ ถือว่าเกิดกำลังอำนาจในการผลักดันสิ่งต่างๆที่เป็นผลประโยชน์สำหรับทุกคนและมีอำนาจในการต่อรองกับผู้อื่นที่จะเข้ามาละเมิดสิทธิ โดยใช้ความรู้สึกรวมกลุ่มของชาวบ้านส่วนชุมชนส่วนรวมโดยทั่วไป จะได้รับผลประโยชน์คือได้มองเห็น ตัวอย่างและมองเห็นผลประโยชน์ที่จะได้รับ เมื่อชุมชนมีความเข้มแข็งทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม อันจะส่งผลให้มีการพัฒนา ในกลุ่มสังคมของชุมชนต่างๆที่มีพันธู์พิเศษเฉพาะถิ่นของตน ได้พัฒนารูปแบบของชุมชนให้เกิดผลประโยชน์ที่สุด เพื่อสร้างความเข้มแข็งต่อเศรษฐกิจส่วนรวม ดังเช่นหมู่บ้านห้วยห้อยเป็นต้น นอกจากนี้ผลประโยชน์ที่สังคมจะได้รับที่เห็นเด่นชัดที่สุด คือ การพัฒนากระบวนการความคิดในการปกป้องสิทธิของตน มิให้ถูกล่วงละเมิด และพัฒนาความคิดในการที่จะใช้สอยประโยชน์ และการบังคับสิทธิให้มีมากขึ้น ซึ่งจะทำให้สังคมมีความเข้มแข็งที่จะรักษาผลประโยชน์ ซึ่งมีสิทธิอันพึงมีได้ของตนเอง นอกจากนี้จะมีการนำเอาระบบกรรมสิทธิมาใช้ในการต่อรองกับระบบตลาดมากขึ้น เพราะเมื่อมีกรรมสิทธิที่ชัดเจนแล้ว ก็สามารถที่จะนำไปสู่การแลกเปลี่ยนที่เท่าเทียมกัน สามารถที่จะมีการซื้อขายกันได้อย่างยุติธรรม และการมองเห็นว่าชุมชนได้รับประโยชน์อย่างมากจากการที่เป็นผู้ทรงสิทธิในพันธู์ข้าวเจ้านั้น จะสนับสนุนความหมายของทรัพยากรในท้องถิ่น ในแง่ที่เป็นทรัพย์สินส่วนรวมของชุมชน ที่มีการผูกติดกับวัฒนธรรมของท้องถิ่น ที่ว่า ข้าวเจ้าที่ปลูกนี้ มีความเชื่อสืบทอดกันมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายาย ที่จะไม่ให้พันธู์ข้าวแก่ใคร จะสงวนไว้ให้แก่คนในหมู่บ้านเท่านั้น ที่สามารถนำพันธู์ไปปลูกได้ เพื่อที่คนในหมู่บ้านจะได้กินแต่ข้าวที่มีพันธู์ดี จะไม่มีการปลอมปนจากพันธู์ข้าวอื่น ถือว่าเป็นการใช้หลักเหตุผลแบบเศรษฐกิจเชิงสำนึกอย่างมีวัฒนธรรม (moral economy) โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่า มีการสร้างจิตสำนึกให้แก่ชุมชน สร้างความเข้มแข็งให้กับการจัดการในระดับของชุมชนด้วยระบบคุณค่าและภูมิปัญญาในท้องถิ่น ซึ่งผลประโยชน์ดังกล่าวสังคมหรือชุมชนส่วนรวมจะได้รับการเรียนรู้ในเรื่องของการจัดการร่วมกัน (co-management) ซึ่งทางชาวบ้านหมู่บ้านห้วยห้อยนั้นได้กล่าวว่า ผลประโยชน์จากการเป็นผู้ทรงสิทธินั้น ทางชาวบ้านจะได้นำมาตั้งเป็นกองทุนต่างๆ สำหรับคนในชุมชน และจะมีการก่อตั้งกฎระเบียบต่างๆและการวางแผนร่วมกัน ซึ่งมองเห็นได้ชัดเจนว่า เป็นการสร้างสถาบันทาง

สังคมขึ้นมาทำหน้าที่เป็นกลไกและกฎเกณฑ์ เพื่อจัดความสัมพันธ์ในการเข้าถึงทรัพยากรของตน ในรูปแบบของสิทธิ และการกำหนดสิทธิ และมองเห็นว่าในที่สุดสิทธิต่างๆก็มีลักษณะที่เชื่อมโยงซึ่งกันและกันนั่นเอง นอกจากนี้ผลประโยชน์ที่สังคมจะได้รับนั้นก็คือศักยภาพของชุมชน ในการสร้างกฎเกณฑ์ขึ้นมาใช้ในการดูแลรักษา ซึ่งถือว่าเป็นปฏิกิริยาตอบโต้และต่อรองกับพลังอำนาจต่างๆในสังคม พร้อมๆกับการศึกษาถึงกระบวนการสร้างและนิยามความหมายของสิทธิประเภทใหม่ๆที่จะช่วยในการสร้างความชอบธรรมในการเข้าถึงทรัพยากร โดยผ่านการโต้เถียงของวัฒนธรรมและแนวปฏิบัติที่มีการสืบทอดกันมา ในการอนุรักษ์พันธุ์ข้าว ซึ่งจะทำให้มีการเคลื่อนไหวแต่การพัฒนาของสังคมนั่นเอง ส่วนผลประโยชน์เมื่อพิจารณาทางเศรษฐกิจแล้วปรากฏว่าถึงแม้ว่าไม่ปรากฏผลประโยชน์ในทางที่เป็นตัวเงินเนื่องจากชุมชนไม่ยินยอมที่จะทำการโอนสิทธิของตน แต่ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจะเป็นผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในตัวเองของสินค้าดังกล่าว หรือมูลค่าการคงอยู่ (existence value) ที่พันธุ์ข้าวเจ้าพันธุ์บือมะแวบือวามีอยู่ในตนเองแล้วที่ไม่มีพันธุ์พืชชนิดใดที่จะสามารถเหมือนได้ และในการมองเห็นถึงกรณีที่ชุมชนถ้าได้มีการจดทะเบียนเป็นผู้ทรงสิทธิได้นั้นการคุ้มครองดูแลรักษาอย่างมีประสิทธิภาพทางกฎหมายก็จะเกิดขึ้นนอกเหนือจากที่ทางชุมชนจะดูแลรักษาเพียงลำพัง เพราะบทบัญญัติกฎหมายจะคุ้มครองผลประโยชน์ของผู้ทรงสิทธิได้ ซึ่งถือว่าเป็นแรงจูงใจที่อาจจะทำให้ทางชุมชนเห็นคุณค่าของการเป็นผู้ทรงสิทธิตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 ขึ้นได้

และจากการศึกษาตามกรณีศึกษาดังกล่าวข้างต้นสามารถที่จะนำมาสรุปเป็นตารางดังรายละเอียดคือ

ตารางที่ 4.2 สรุปต้นทุนและผลประโยชน์ของผู้ทรงสิทธิกรณีพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น
ข้าวเจ้าพันธุ์บือบะแวนี้อาว

ต้นทุน		ผลประโยชน์	
ประเภท	ต้นทุน	ประเภท	ผลประโยชน์
1. ต้นทุนในการจดทะเบียน	- ค่าใช้จ่ายจดทะเบียน เป็นชุมชน 8,230 บาท - ระยะเวลา 3 เดือน	1. ผลประโยชน์กรณีชุมชน	เมื่ออนุญาตให้บุคคลอื่นใช้สิทธิ สามารถแบ่งปันผลประโยชน์ตาม พ.ร.บ.
2. ต้นทุนของรัฐในการจัดให้มีการจดสิทธิ	- การจัดบุคลากรแนะนำ - การจัดทำแบบฟอร์มต่างๆ	2. ผลประโยชน์กรณีสังคม	การพัฒนาความคิดในการปกป้องสิทธิ การรวมกลุ่ม และมูลค่าการคงอยู่ (existence value)
3. ต้นทุนในการบังคับใช้สิทธิ - ต้นทุนในการฟ้องร้อง - ต้นทุนในการตรวจตราดูแล	- อัตราค่าทนายความร้อยละ 2.5 ของมูลค่าที่ทำกรฟ้องร้อง - ค่าเสียเวลาของชุมชนในการตรวจตรา 3 คนต่อวัน		
4. ต้นทุนในการอนุรักษ์	- การจัดตั้งธนาคารข้าว - การประชาสัมพันธ์สร้างจิตสำนึก		

จากตารางที่ 4.2 ดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า ต้นทุนที่จะเกิดขึ้นจะสูงกว่าผลประโยชน์ที่ได้รับ เนื่องจากขั้นตอน ระยะเวลาและค่าใช้จ่าย ทางด้านต้นทุนจะมีการดำเนินการมากกว่า แต่ทว่าในส่วน ของผลประโยชน์นั้นทางด้านสังคมจะเห็นได้เด่นชัดมากกว่าผลประโยชน์ทางด้านชุมชนผู้ทรงสิทธิ

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University